

การดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ตามมาตรการรัฐเพื่อเตรียมพร้อม เข้าสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุ

The Operations of Songkhla Provincial Public Library
Based on Governmental Measures to Be Ready
for the Era of Aging Society

รัชนิย์ ศรีศักดิ์¹
ก้องกิตากร บุญช่วย²

บทคัดย่อ

กลุ่มผู้สูงอายุนับเป็นกลุ่มบุคคลที่คนไทยให้ความสำคัญ ดังนั้นเมื่อประเทศไทยก้าวสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุ หน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน ได้มีมาตรการและมีการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการและเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุ ห้องสมุดประชาชนถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เช่นเดียวกับจังหวัดสงขลาที่มีห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดของภาคใต้ และมีศักยภาพในการให้บริการแก่ประชาชน จนได้รับรางวัลต่าง ๆ ระดับประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ห้องสมุดได้เข้ามามีบทบาทในการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทุกกลุ่มรวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุด้วย จนทำให้เป็นที่ยอมรับจากองค์กรภายนอกทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ บทความนี้ถ่ายทอดเรื่องราวและนำเสนอแนวทางสำหรับบรรณารักษ์ หน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับห้องสมุด สามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนางานด้านต่าง ๆ ในห้องสมุด เช่น การบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่ การจัดการบุคลากร และการจัดการการบริการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : มาตรการของรัฐ, ผู้สูงอายุ, ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

¹อาจารย์, ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ และนิเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : mrsrisakda@hotmail.com

²อาจารย์, ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ และนิเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล : boonchuay_tsu@live.com

Abstract

Thai society has extremely given an importance to the elderly; therefore, both government and private sectors in Thailand provide measures and operations to serve their needs and be prepared for the Aging Society. Public library is an organization playing direct important roles in enhancing people's lifelong learning. Songkhla province also provides a provincial public library that is the biggest public library in the south of Thailand with high potential for giving services to the people. This public library continuously obtained a lot of national awards. Most importantly, because of the services given to both general people and the elderly, Songkhla Provincial Public Library is acknowledged by several regional and national organizations. This article presents guidelines for librarian, government organizations and stakeholders, who are interested in using management and administration of this public library as a developmental model in their libraries in terms of building management, personnel management and arrangement of services and activities to serve the needs of the elderly more effectively.

Keywords : governmental measures, the elderly, Songkhla Provincial Public Library

บทนำ

ผู้สูงอายุสูง มักมองว่าตนเองด้อยค่า ต้องพึ่งพาผู้อื่น และร่างกายเสื่อมโทรมไม่สามารถทำอะไรได้ดี แต่แท้จริงแล้ว ผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญ และเป็นผู้สร้างไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นสายใยสำคัญของครอบครัวอีกด้วย เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลสำคัญของสังคมองค์การสหประชาชาติจึงมีมติให้มีวันผู้สูงอายุสากล หรือวันผู้สูงอายุโลกขึ้น สำหรับประเทศไทย ก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุเช่นกัน ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กำหนดให้วันที่ 13 เมษายนของทุกปีเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ว่าสังคมต่างประเทศหรือสังคมไทย ต่างเล็งเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่

มีความสำคัญต่อครอบครัว และเป็นกลุ่มคนสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเทศชาติอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ความตอนหนึ่งว่า

“...คนที่อายุมาก ถ้ารักษาความดี รักษาคุณสมบัติ คุณธรรม ก็ได้เปรียบคนที่อายุน้อย และในประเทศชาติ ถ้ามีคนที่มีอายุมาก และได้เปรียบ ชadb้านเมืองจะก้าวหน้าได้...”

คำว่า “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเกือบทุกประเทศ สัดส่วนของผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี จะเติบโตเร็วกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากอายุขัยที่ยาวนานขึ้นและอัตราการเจริญพันธุ์ที่ลดลง ความชราของประชากรเหล่านี้เป็นเรื่องที่ท้าทายสังคมในการปรับตัวเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านสุขภาพและความสามารถในการทำงานของผู้สูงอายุ ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางสังคมและความมั่นคง (WHO, 2017)

สำหรับประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจากปี 2552 ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง ก็คือ เด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และคาดว่าในปี 2560 จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประชากรเด็กน้อยกว่าผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดอัตราการภาวะเจริญพันธุ์และการลดลงของระดับการเสียชีวิตของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คาดว่าในปี 2573 จะมีจำนวนผู้สูงอายุถึง 17.6 ล้านคน และปี 2583 จะมีจำนวนถึง 20.5 ล้านคน จากผลการสำรวจของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2556 : 55) เกี่ยวกับด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ พบว่า ในปัจจุบันผู้สูงอายุมีการศึกษาน้อยกว่าประชากรในกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน และในปี 2550 พบว่า ประชากรกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนการไม่รู้หนังสือสูงกว่าเพศชาย ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษา และมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และบริการต่าง ๆ รวมถึงโอกาสทำงานของผู้สูงอายุอีกด้วย ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงจำเป็นต้องมีมาตรการขับเคลื่อนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ

ด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อรองรับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย

มาตรการหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

จากสถานการณ์ที่สัดส่วนจำนวนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างต้องร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุน สถานภาพ บทบาทและกิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา การส่งเสริมการพัฒนาด้านตนเอง การให้ความรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการรู้สารสนเทศของผู้สูงอายุ ทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับผู้สูงอายุจะต้องให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการอย่างเร่งด่วน (รัตนา แสงสว่าง, 2552 : 65-68 ; มุลินธิพัฒนางานผู้สูงอายุ, 2559 : 8) สำหรับประเทศไทย มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ได้แก่

1. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. กระทรวงศึกษาธิการ
3. กระทรวงมหาดไทย
4. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ทั้ง 4 กระทรวงดังกล่าวได้มีมาตรการในการคุ้มครอง ส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุในด้านการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถในการเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
2. การจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทํารฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมให้แก่ผู้สูงอายุ
3. การจัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุทุกคน
4. การสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
5. การส่งเสริมให้หน่วยงานและสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นและกิจกรรมนันทนาการเพื่อผู้สูงอายุ

6. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ
7. การคุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และอิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ
8. การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา
9. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ
10. จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ
11. ให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ
12. อำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการพื้นฐานของชุมชน
13. นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไปใช้ในชุมชน

จากประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น มีหลายประเด็นที่หน่วยงานต่าง ๆ สามารถให้การสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุผลสำเร็จได้โดยใช้ระบบการศึกษา หรือการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ หรือมีความพร้อมในการดูแลหรือพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการจัดหา รวบรวม และให้บริการสารสนเทศ ที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าไปแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง หรือใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต หน่วยงานดังกล่าว นั้นคือ ห้องสมุดประชาชนประจำท้องถิ่นหรือสังคมนั้น ๆ นั่นเอง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลากับการดำเนินงานตามมาตรการรัฐ

ห้องสมุดประชาชนทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ล้วนมีวัตถุประสงค์ และมีบทบาทหน้าที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2550 : 1 ; อาชัญญารัตนอุบล และคณะ, 2548 : 85, 88 ; สุจิตร์ สุวภาพ, 2560 : 68)

1. เพื่อให้บริการทางการศึกษา ค้นคว้า วิจัยตามอัธยาศัยแก่ชนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา
2. เพื่อเป็นแหล่งให้บริการสารสนเทศที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของประเทศและของโลกทางด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านอื่น ๆ

3. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นและสังคม

4. เพื่อความบันเทิง พักผ่อนหย่อนใจ จรรโลงใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นและสังคม ในอันที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

5. เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อส่งเสริม ปลุกฝัง ให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน

6. เพื่อส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะ และสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของท้องถิ่นและสังคม

จากวัตถุประสงค์ และบทบาทหน้าที่ของห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาในฐานะหน่วยงานบริการสารสนเทศภาครัฐ จึงนับเป็นองค์กรสารสนเทศที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงของภาคใต้ โดยมุ่งส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ คือ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีหลักการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยรัฐต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในหลากหลายรูปแบบอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ดังเช่นการศึกษาในระบบ มีการจัดตั้งห้องสมุดขึ้นภายในสถานศึกษานั้น ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา หรือแม้ในหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ก็มีการจัดตั้งเป็นห้องสมุดเฉพาะขึ้น เช่น ห้องสมุดของโรงพยาบาล ห้องสมุดของธนาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ห้องสมุดแต่ละประเภทต่างก็มีบทบาทและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดทุกประเภทจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องหรือมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาพที่ 1 การใช้บริการห้องสมุดประชาชนของผู้สูงอายุ
ที่มา : รัชนิย์ ศรีศักดิ์ และก้องกิดากร บุญช่วย (ถ่ายเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2560)

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญที่ตอบสนองต่อมาตรฐานการรัฐ อาทิกะระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้ กล่าวคือห้องสมุดได้มีการจัดหา จัดเก็บ และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ให้บริการบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้นหาทรัพยากรสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ นอกจากนี้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา ยังได้กำหนดนโยบายในการบริหารงานบริการและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้แก่ผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ และกลุ่มผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ให้บริการสารสนเทศที่ทันสมัย เหมาะสมกับสถานที่และบุคคล
2. เลือกรูปแบบบริการและการเผยแพร่สารสนเทศอย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
3. ให้บริการชี้แนะวิธีการใช้ทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัย
4. ให้บริการสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง
5. ให้บริการอื่น ๆ ตามที่สามารถจัดได้ เช่น บริการตอบคำถาม บริการยืมคืนทางโทรศัพท์ บริการหนังสือจอง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานบริการและ

กิจกรรมบรรลุตามนโยบายดังกล่าว ห้องสมุดได้จัดให้มีมุมบริการและมุมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุและผู้ใช้บริการทุกคน ได้แก่

1. มุมบริการสืบค้นสารสนเทศด้วยระบบคอมพิวเตอร์
2. มุมบริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
3. มุมการศึกษาทางไกลไทยคอมผ่านดาวเทียม
4. มุมศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
5. มุมหนังสือพิมพ์และวารสาร
6. มุมเด็กและครอบครัว
7. มุมหนังสือบันเทิง
8. มุมหนังสือและสื่อโสตทัศน
9. มุมนิทรรศการให้ความรู้ เกี่ยวกับเหตุการณ์และวันสำคัญ
10. มุมนิทรรศการเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
11. มุมนิทรรศการแสดงผลภาพประวัติของจังหวัดสงขลาและภูมิปัญญาท้องถิ่น
12. จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
13. จัดห้องสมุดเคลื่อนที่บริการในชุมชนต่าง ๆ
14. บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า
15. บริการให้ความรู้เสียงตามสาย

จากผลการดำเนินงานตามนโยบายของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา พิสูจน์ให้เห็นถึงศักยภาพของผลการดำเนินงานของห้องสมุดด้วยรางวัลที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่บุคลากรและห้องสมุดมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ

ตารางที่ 1 รางวัลเชิดชูเกียรติของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ปี	ประเภทรางวัล	หน่วยงานที่จัด
2543	- รางวัล “ห้องสมุดประชาชนดีเด่น”	กรมการศึกษานอกโรงเรียน
2547	- รางวัล “ครูจัดการศึกษาตามอัธยาศัยดีเด่น”	สำนักงาน กศน.จังหวัดสงขลา
	- รางวัล “ห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัดดีเด่น”	สำนักงานการบริหารการศึกษานอกโรงเรียน
	- รางวัล “ข้าราชการพลเรือนดีเด่น”	สำนักงานการบริหารการศึกษานอกโรงเรียน
2548	- รางวัล “คนดีศรีสงขลา”	มูลนิธิพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
2549	- รางวัลรองชนะเลิศ “Living library Award”	TK Park
2552	- รางวัลบทความรางวัล “สุดยอดแนวคิดส่งเสริมการอ่าน”	สมาคมผู้จัดพิมพ์ และจัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย
	- รางวัล “คนดีศรีศรีแห่ง ส.ป.”	สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
	- รางวัล “บรรณารักษ์ดีเด่น”	สำนักงาน กศน.
2553	- รางวัล “ห้องสมุดประชาชนดีเด่น”	สำนักงาน กศน.
2554	- รางวัล “มุมหนังสือในบ้านดีเด่น”	สำนักงาน กศน.
	- รางวัล “ครูสอนดี”	สทศ.
2555	- รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 2 “โครงการอบรมและประกวดห้องสมุดมีชีวิต ครั้งที่ 4”	TK Park
2556	- รางวัล “ห้องสมุดดีเด่น”	สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
	- รางวัล “ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต” ประจำปี 2556	สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
2557	- รางวัล “บรรณารักษ์ดีเด่น”	สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
2558	- รางวัลชมเชย “โครงการสถานศึกษาต้นแบบชุมชนอ่านสร้างสุข”	กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ที่มา : คู่มือการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 บรรยากาศภายในอาคารห้องสมุด

ที่มา : รัชณีย์ ศรีศักดิ์ และก้องกิตติกร บุญช่วย (ถ่ายเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2560)

ภาพที่ 3 บริการห้องสมุดเคลื่อนที่

ที่มา : ok.nation.nationtv.tv/blog/print.php?id=331222

บทสรุป

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา จัดให้มีบริการต่าง ๆ มากมายโดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้ใช้บริการกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ คนเร่ร่อน คนว่างงาน แม่บ้าน เด็กด้อยโอกาสที่ไม่มีโอกาสไปโรงเรียนตามระบบการศึกษา รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ แม้หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดแห่งนี้จะเน้นว่า “ห้องสมุดมีนโยบายการในการให้บริการโดยการบูรณาการแก่ประชาชนทุกกลุ่ม แต่ในการปฏิบัติงานจริงนั้น เน้นกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มสำคัญที่สุด เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่ากลุ่มเด็ก สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังหรือการสร้างนิสัยรักการอ่านที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์และเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต” แต่ในมุมมองของผู้เขียนกลับเห็นว่า ปัจจุบันสังคมโลกและสังคมไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุของหลายประเทศเพิ่มขึ้นมากมาย จนกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุไปแล้ว ท่ามกลางสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุกับลูกหลานและครอบครัวลดน้อยลง และเมื่ออายุมากขึ้นการเดินทางไปมาหาสู่ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนก็มีความลำบากมากยิ่งขึ้น ดังนั้นห้องสมุดจึงน่าจะเป็นสถานที่ที่จะทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้ได้ค้นคว้า หาคำรู้หรืออ่านเพื่อคลายเหงาได้ในระดับหนึ่ง

ตัวอย่างจากห้องสมุดประชาชนในต่างประเทศที่น่าสนใจตัวอย่างหนึ่ง คือ ห้องสมุดประชาชนบรูคไลน์ รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา (Brooklyn Public Library) ที่มีบริการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น การเสนอโปรแกรมและบริการที่เหมาะสมสำหรับผู้ใช้บริการที่มีอายุเกินกว่า 50 ปีรวมทั้งการฉายภาพยนตร์การแสดงและโปรแกรมการศึกษาซึ่งสะท้อนถึงความสนใจของผู้สูงอายุในปัจจุบัน (Brooklyn public library, 2017 : 1)

ขณะที่ห้องสมุดประชาชนแรนด์วิก ซิตี้ ประเทศออสเตรเลีย (Randwick City Library) ได้มีนโยบายเพื่อผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกห้องสมุดอายุ 60 ปีขึ้นไปได้รับเชิญให้เป็นสมาชิกบัตรทอง สิทธิพิเศษ ได้แก่ ไม่เก็บค่าปรับที่ค้างชำระสำหรับทรัพยากรสารสนเทศที่ส่งคืนล่าช้า สามารถเข้าถึง TECHconnect Computers ได้ฟรี หรือ ผู้สูงอายุจ่ายเพียงครึ่งราคาสำหรับกิจกรรมที่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เช่น คอมพิวเตอร์ของ TECHconnect (Randwick City Library, 2017 : 1) รวมถึงห้องสมุดประชาชน

นอมอล รัจอิลินอย ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีบริการพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ คือไม่เก็บเงินค่าปรับการคืนทรัพยากรเกินเวลา และ บริการส่งทรัพยากรสารสนเทศถึงบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่พิการ รวมถึงบริการทำสำเนาเอกสารขนาดใหญ่พิเศษให้แก่ผู้สูงอายุ (Normal Public Library, 2017 : 1)

ดังนั้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน ที่ผู้ใช้บริการกลุ่มผู้สูงอายุ สามารถเดินทางไปใช้บริการของห้องสมุดได้อย่างสะดวก และด้วย นโยบายหลัก คือ การให้บริการแก่ประชาชนทุกกลุ่ม เพียงแต่ไม่ได้เน้นกลุ่มผู้สูงอายุ ดังนั้นเมื่อสังคมไทยต้องเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ห้องสมุดจะหันมาทบทวน บทบาทใหม่ที่ทำทนายสำหรับยุคของสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจากความคิดเห็นของผู้เขียนและข้อมูลบางประเด็นจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ใช้บริการกลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาสามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุได้ โดยสามารถเลือกดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้อย่างจริงจัง เพื่อให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

1. ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ชัดเจน เช่น การจัดสถานที่ การจัดกิจกรรมหรือบริการต่าง ๆ และการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. พัฒนารูปแบบบริการและกิจกรรมเชิงรุกที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การบริการเข้าถึงสารสนเทศของห้องสมุดผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บริการจัดส่งทรัพยากรสารสนเทศถึงบ้าน เป็นต้น

3. พัฒนาการบริหารจัดการให้เป็น ITC Service Center โดยเป็นศูนย์กลางให้บริการเพื่อการเรียนรู้จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยการจัดบริการและจัดกิจกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเพื่อดึงดูดความสนใจผู้ใช้กลุ่มผู้สูงอายุ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายโดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการสื่อสารและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เช่น Facebook Line เป็นต้น

4. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย โดยการปรับรูปแบบ การจัดการข้อมูลและสื่อที่มีอยู่ในห้องสมุดให้เป็นสารสนเทศที่เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น E-book E-Journal เป็นต้น

5. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการประสานงานด้านความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการจัดกิจกรรมของห้องสมุด รวมทั้งการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันได้

6. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยการจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในห้องสมุดทุกรูปแบบแก่ผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมตามเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมฝึกทักษะอาชีพ ละครสั้น หรือกิจกรรมตามความสนใจของผู้สูงอายุ เป็นต้น

7. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยการจัดเป็นกิจกรรมหลักสูตรเสริมความรู้ระยะสั้นต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การจัดเสวนาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน อาชีพของชุมชน การเล่นเกมบนพื้นฐาน โดยปราชญ์ชุมชนหรือผู้สูงอายุ เป็นต้น

8. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในรูปแบบการให้บริการให้เป็นห้องสมุดใหม่ที่มีชีวิตชีวาเพื่อกระตุ้นหรือดึงดูดความสนใจของผู้สูงอายุ

9. พัฒนารูปแบบการวัดและประเมินผลการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

10. ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อบริการผู้ใช้กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ เป็นต้น

นอกจากนั้นหน่วยงานของรัฐทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นควรมีบทบาทในการสนับสนุนห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลาให้มีผลการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายวัตถุประสงค์ และพันธกิจ ของห้องสมุดประชาชน เช่น การกำหนดนโยบายในการสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ของห้องสมุดห้องสมุดประชาชนที่ชัดเจน การสนับสนุนงบประมาณ การสร้างขวัญ กำลังใจ การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งหน่วยงานระดับกระทรวงที่ได้มีการออกมาตรการต่าง ๆ นั้นควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อจะได้นำผลมาพัฒนาปรับปรุง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทพปัญญาวิจัย. กฤษณา อยู่พ่วง, เทิดศักดิ์ ไม้เท้าทอง และสมรรถพร แสนวา (2557). ความต้องการของผู้สูงอายุที่มีต่อการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดเพื่อ การเรียนรู้ กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาศึกษาศาสตร์เพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี. **วารสารบรรณศาสตร์**, 7 (1), 24-38.
- กวีพงษ์ เลิศวัชร และกาญจนาภรณ์ จารุปาน. (2555). **การศึกษาปัญหาการเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทนา อยู่สบาย. (2557). **ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. (2559). **สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์**. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2560, จาก <https://fopdev.or.th/>.
- รัตนา แสงสว่าง. (2552). **ห้องสมุดผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วานิช สุนทรนนท์. (2551). **ห้องสมุดเคลื่อนที่เทศบาลนครสงขลา**. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก <https://www.oknation. Nationtv.tv/blog/print.php?id=331222>.
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). **รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555**. กรุงเทพฯ : เอสเอส พลัส มีเดีย.
- สุจิตร สุภาพ. (2560). บทบาทสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กับการขับเคลื่อนห้องสมุดในประเทศไทยสู่ยุค Thailand 4.0, ใน **การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2559 และการประชุมวิชาการ เรื่อง ห้องสมุดดิจิทัลกับการก้าวสู่ยุค Thailand 4.0**. (หน้า 68-71). กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา. (ม.ป.ป.). **คู่มือการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน จังหวัดสงขลา**. สงขลา : สำนักงาน กศน.จังหวัดสงขลา.
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2557). **รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของ**

แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.
คอมมิวนิตีชั่น.

Brooklyn public library. (2017). **Services for Older Adults**. Retrived March
1, 2017, from <https://www.bklynlibrary.org/outreach/older-adults> 2017.

Normal Public Library. (2017). **Services Seniors**. Retrived March1, 2017,
from <http://www.normalpl.org/seniors/services/>.

Randwick City Library. (2017). **Seniors**. Retrived March1, 2017,
From <http://www.randwick.nsw.gov.au/library/library-services/seniors>.

World Health Organization. (2017). **Ageing**. Retrived March 1, 2017,
from <http://www.who.int/topics/ageing/en/>.

บุคลากรกรม

จรี สังขภิญโญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ก้องกิตากร บุญช่วย และรัชนิย์ ศรีศักดิ์ดา (ผู้สัมภาษณ์)
ที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2560.